

Prehistorie en oudheid

Gebruik bron 1.

Deze tekst over Socrates is een voorbeeld van het wetenschappelijk denken bij de Grieken in die tijd.

2p **2** Leg dit uit.

Gebruik bron 2 en 3.

De sage van Titus Manlius spreekt burgers aan in de Romeinse tijd en burgers in de zeventiende-eeuwse Nederlandse Republiek.

4p **3** Verklaar dit door:

- aan te geven welke waarde van de Romeinen in deze sage naar voren komt en
- aan te geven waarom dit voor de Romeinen belangrijk was en
- (met een verwijzing naar het schilderij) uit te leggen welke boodschap de Amsterdamse Admiraliteit met het ophangen van dit schilderij in de Raadskamer waarschijnlijk wil overdragen.

Gebruik bron 3.

Met dit zeventiende-eeuwse schilderij kan worden geïllustreerd dat sommige aspecten van de renaissance doorwerken in latere eeuwen.

2p **4** Leg dit met het schilderij uit.

Gebruik bron 4.

Aan deze bron zijn verschillende voorbeelden van romanisering te ontleen.

3p **5** Noem hiervan drie voorbeelden.

Prehistorie en oudheid

bron 1

In het boek Theaetetus beschrijft de filosoof Plato (ca. 427-347 v. Chr.) een discussie tussen de Griekse filosoof Socrates (ca. 470-399 v. Chr.) uit Athene en de wiskundige Theaetetus. De filosoof Socrates trachtte tot "ware kennis" te komen, door onder andere het voortdurend stellen van vragen. Een gedeelte uit deze discussie

Socrates: "Weet u dat ik hetzelfde vak beoefen als mijn moeder, die vroedvrouw was?"

Theaetetus: "Nee, dat wist ik niet." (...)

Socrates: "Mijn beroep lijkt in veel opzichten op dat van een vroedvrouw, maar met dit verschil dat ik mannen help en geen vrouwen en dat ik kijk naar de ziel en niet naar het lichaam als zij in barensood zijn. (...) En net als de vroedvrouwen breng ik zelf niets voort. Men verwijt mij terecht dat ik anderen vragen stel waarvoor ik te dom ben om die te beantwoorden. (...) Daarom ben ik zelf geen wijs man en kan ik helemaal niets laten zien dat ik zelf heb bedacht of uitgevonden, maar de mensen met wie ik discussieer, profiteren ervan.

Sommigen lijken in het begin heel onwetend, maar als het contact voortduurt gaan zij verbazingwekkend vooruit (...). Dit stellen zijzelf vast en ook anderen zien het. Het is dus duidelijk dat zij van mij niets leren. De vele knappe conclusies die zij trekken zijn door henzelf bedacht."

bron 2

De Romeinse geschiedschrijver Livius (59 v. Chr.–17 na Chr.) maakt voor zijn geschiedenis van de stad Rome gebruik van verhalen die al eeuwen werden verteld. Een voorbeeld hiervan is de sage van Titus Manlius Torquatus

Eens, toen er een oorlog was tussen de Romeinen en hun buurvolk de Latijnen, hadden de twee consuls die Rome bestuurden, bevolen dat niemand op eigen houtje tegen de Latijnen mocht vechten. Eén van de consuls had een zoon, Titus Manlius, die commandant was van een ruiterafdeling. Tijdens een verkenningstocht in de omgeving van Rome ontmoette hij met zijn ruiters een afdeling Latijnse ruiters. Hun aanvoerder, de beroemde Geminus Maecius, herkende Titus Manlius en schreeuwde: “Waar blijven nou jullie consuls met hun legers?”

“Die zullen optrekken, wanneer het juiste moment gekomen is en Jupiter, onze god, zal hen bijstaan”, schreeuwde Titus Manlius terug.

Daarop reed Geminus een eindje naar voren en zei: “Wil jij dan misschien tegen mij vechten? Dan kunnen de Romeinen alvast zien dat de Latijnen veel sterker zijn!”

Manlius werd kwaad door die belediging. Hij vergat het verbod van zijn vader en stormde op Geminus af. Met zijn speer (...) stak Manlius hem zo krachtig door zijn hals, dat het staal tussen zijn ribben weer naar buiten kwam. Onder gejuich keerde hij met de wapenrusting van zijn gedode vijand terug naar het kamp. Hij ging naar de tent van zijn vader en zei: “Iedereen kan nu zien dat ik werkelijk uw zoon ben. Ik breng u de buit van een vijand die ik gedood heb.” De consul keerde onmiddellijk zijn zoon de rug toe en liet de hoornblazer het teken tot verzamelen geven. Toen alle soldaten voor zijn tent stonden, sprak hij hem toe: “Titus Manlius, jij hebt je niets aangetrokken van het bevel van de consuls of dat van je vader. Je hebt de discipline geschonden waar Rome zijn macht aan ontleent. (...) Ik houd van jou omdat je mijn kind bent en ik begrijp dat je je dapperheid hebt willen tonen. Maar als jij ongestraft blijft, verliezen de bevelen van de consuls voor altijd hun waarde. Je hebt de legerdiscipline verzwakt, en daarom moet je gestraft worden. Bind hem aan de paal!”

Iedereen verbleekte bij het horen van dit wrede bevel. De soldaten waren te bang om iets te zeggen. Titus Manlius moest onthoofd worden! Toen na de nekslag het bloed uit de wond gutste, steeg één grote jammerklacht op. Het lijk van Titus Manlius werd op een brandstapel gelegd en samen met de wapenbuit verbrand.

bron 3

“Consul Titus Manlius Torquatus laat zijn zoon onthoofden”, schilderij van Ferdinand Bol uit circa 1661-1663. Het schilderij is gemaakt in opdracht van de Amsterdamse Admiraliteit, de organisatie die verantwoordelijk was voor de vloot. Het doek hing in hun Raadskamer, de plaats waar het bestuur vergaderde

bron 4

Foto van een votiefsteen (een offersteen die uit dankbaarheid aan een god of godin is beloofd), uit de periode 170-270, gevonden bij Colijnsplaat in Zeeland

Op de steen staat

Deae Nehalenniae Vegisionius Martinus, cives (=civis) Secuanus, nauta, v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito).

Vertaling

Aan de godin Nehalennia heeft Vegisionius, burger uit het land van de Sequani (een gebied in Frankrijk), scheepseigenaar, zijn belofte ingelost, gaarne en met reden.

Toelichting

De godin Nehalennia werd al voor de komst van de Romeinen in Zeeland vereerd, maar in de Romeinse tijd werden er voor haar twee tempels opgericht, bij het huidige Domburg en Colijnsplaat. Daar zijn ongeveer 240 votiefstenen gevonden van handelaren en zeevarenden uit verschillende delen van het Romeinse Rijk die met hun schepen van en naar de Britse eilanden (de Romeinse provincie Britannia) voeren. Zij bedanken de godin daarmee voor een behouden vaart.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.